

22.05.2003 р. 7. Постанова Пленуму Верховного Суду України №6 від 12.04.1996 р. «Про практику розгляду судами кримінальних справ про виготовлення або збут підроблених грошей або цінних паперів». 8. Волженкин Б.В. Преступления в сфере экономической деятельности. С-Пб, 2002. 9. Гаухман Л.Д. Максимов С.В. Преступления в сфере экономической деятельности. М., 1998. 10. Дудоров О.О. Злочини в сфері господарської діяльності: кримінально права характеристика: Монографія. К., 2003. 11. Кримінальне право України. Особлива частина. Підручник Під редакцією Бажанова М. І., Сташиса В.В., Тація В. Я. К., Х., 2002. 12. Научно-практический комментарий Уголовного кодекса Украины от 5.04.2001 г. / Под ред. Мельникова Н.И., Хавронюка Н.И., К., 2002.

Надійшла до редколегії 16.01.04

Л.В. ЛЕОНТЬЄВА

МІЖНАРОДНІ ТА НАЦІОНАЛЬНІ СТАНДАРТИ В ГАЛУЗІ ПРАВ ЖІНОК

У багатьох міжнародних правозахисних документах підкреслюється, що права людини є універсальними в тому розумінні, що вони застосовуються до кожної людини. Ст.2 Міжнародного пакту про громадські і політичні права вимагає, щоб кожна держава «поважала і забезпечувала усім особам на своїй території надані права, без будь-яких відмінностей на основі расової приналежності, кольору шкіри, статі, мови, релігійних, політичних та інших поглядів, національного або соціального походження, майнового або іншого статусу». Аналогічні положення містяться в Пакті про економічні, соціальні й культурні права та інших міжнародних документах [1, с.14].

Актуальність розгляду цієї проблеми полягає в тому, що порушення прав жінок має місце в усіх сферах порушення прав людини, що викликає необхідність звернути увагу на специфічні гендерні проблеми і розглядати права жінок як особливу групу. Забезпечення їх потребує сприятливого середовища для волевиявлення та життєдіяльності осіб незалежно від статі на засадах демократії і паритетності. Цю проблему вже досліджували К.Левченко, О.Руднєва, І.Осташ, М.Буроменський та інші.

Теоретично необхідність міжнародного регулювання прав людини загалом, зумовлювалась тим, що

– тоталітарний режим – загроза миру, а демократія забезпечує безпеку зовнішньої політики;

– загальновизнані уявлення про мінімальні стандарти прав людини в національному демократичному суспільстві, що відповідають даному етапу розвитку цивілізації, повинні одержати визнання в міжнародно – правових актах [2, с.187].

У сучасному міжнародному праві державами – членами ООН розроблено, укладено й ратифіковано понад 20 міжнародних Конвенцій, присвячених спеціально тим чи іншим питанням захисту прав жінок.

Вже на ранніх стадіях діяльності ООН права жінок широко обговорювались в органах, які займаються захистом прав людини. 21 червня 1946 р. відповідно до резолюції 11(II) Економічної і соціальної ради ООН була створена Комісія зі становища жінок, уповноважена проводити досліджен-

ня і готувати рекомендації щодо прав людини. Головними завданнями даної комісії було виявлення в світовому масштабі умов і ситуацій, в яких жінки зазнавали жорсткої дискримінації.

Ця комісія для себе виявила найбільш вразливі сфери діяльності:

- політичні права і можливість користуватися ними;
- юридичні права жінок як індивідуальні, так і в сім'ї;
- доступ жінок та дівчат до навчання і різних форм освіти, у тому числі і професійної;
- трудові відносини.

Одним з найголовніших документів стосовно жіночих прав, що поширюється на політичні, соціальні, економічні сфери, є Конвенція ООН «Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок». Відповідно до даної Конвенції було вперше проголошено, що держави – сторони Міжнародних пактів про права людини – беруть на себе зобов'язання забезпечити рівне для чоловіків і жінок право користуватися всіма економічними, соціальними і культурними, громадянськими та політичними правами. Україна ратифікувала Конвенцію в 1980 р. у складі Радянського Союзу. За даними на серпень 1998 р. цю Конвенцію підписала 161 країна. Цікаво, що в 1988 р. таких країн було тільки 94, що може свідчити про велику зацікавленість держав у приєднанні до цієї Конвенції.

Важливим кроком в розумінні прав жінок було прийняття Європейської соціальної Хартії (1961 р.). Робота над нею продовжувалась 8 років, а мета прийняття цього документа полягає в тому, щоб гарантувати здійснення соціальних прав без дискримінації, сприяти підвищенню рівня життя всіх прошарків населення держав – учасниць. Вона присвячена формуванню і захисту соціальних прав, таких як право на працю, на справедливі умови праці, свободу професійних об'єднань, на укладення колективного договору, право працівників на інформацію та ін. Всі названі та інші права взаємопов'язані між собою і спільно утворюють нероздільну систему принципів, на яких будується європейська демократія [3, с.8].

При розробці цього документа виникли суттєві дискусії, оскільки поняття соціального та економічного права були відносно новими і тому гарантії цих прав, на відміну від гарантій громадських та політичних прав, дуже повільно знаходили своє місце в законах різних держав. Крім того, соціальні та економічні структури різняться між собою, що ускладнює процес розробки міжнародних угод у цій сфері.

Особливо значну роль в міжнародному захисті прав жінок відіграли Конференції з прав жінок. Перша Всесвітня конференція відбулася в Мехіко в 1975 р. в рамках Міжнародного року жінки (на ній був прийнятий перший Всесвітній план дій і проголошено перше Десятиліття жінки: рівність, розвиток, мир). Друга Всесвітня конференція (Копенгаген 1980 р.), розглядала додаткові підтеми «Освіта, зайнятість і охорона здоров'я». Третя Всесвітня конференція, яка пройшла в Найробі в 1985 р., включила ці теми в Найробські перспективні стратегії у галузі покращення становища жінок на період до 2000 р. У Пекіні в 1995 р. відбулася четверта Всесвітня конференція ООН з прав жінок, що розглядала весь спектр проблем, які стосують-

ся жінок. На всіх конференціях ООН стосовно захисту прав жінок було визначено, що права жінок є невід'ємною частиною прав людини, і що всі права жінок носять фундаментальний і універсальний характер.

У 1993 р. Генеральна Асамблея ООН прийняла Декларацію про ліквідацію насильства стосовно жінок – перший універсальний правовий документ, який вводить положення про недопустимість жорстокого ставлення до жінок в міжнародно – правові норми з прав людини.

Також було прийнято інші важливі міжнародно-правові акти, які стосуються забезпечення рівних можливостей і рівного ставлення до жінок в різних сферах суспільного життя. Жінки сьогодні присутні в безпрецедентних масштабах на ринку праці, намагаються грати більш значущу роль на всіх рівнях суспільного життя і отримують доступ до належного медичного обслуговування, освіти, що безумовно має велике значення.

У січні 2000 р. міжнародна спільнота провела огляд виконання рішень Четвертої Всесвітньої конференції зі становища жінок. Для цього в 1999–2000 рр. була проведена низка регіональних нарад та конференцій, зокрема в Будапешті, Алмати, Женеві, а з 5 по 9 червня 2000 р. – Спеціальна Сесія Генеральної Асамблеї ООН «Жінки в 2000 р.: рівність між жінками і чоловіками, розвиток і мир у XXI столітті», на якій була прийнята політична декларація, що підтверджувала прихильність ідеям Найробської та Пекінської Всесвітніх конференцій зі становища жінок. Таким чином, міжнародне співтовариство крок за кроком просувається по шляху розуміння прав жінок та впровадження їх у життя.

У 2000 р. прийнято два важливих документи, які заслуговують на їх розгляд.

Перший – Резолюція «Жінки, мир, безпека», прийнята 31 жовтня 2000 р. Радою Безпеки ООН. Підкреслюючи важливість гендерної проблеми, Генеральний секретар ООН З листопада 2000 р. надіслав всім країнам – членам ООН звернення, в якому привернув увагу до цього акта. У резолюції говориться про важливу роль жінок у запобіганні й розв'язанні конфліктів, в облаштуванні світу, їх рівноправну участь в усіх зусиллях щодо підтримання і сприяння зміцнення миру і безпеки, необхідність посилення ролі обох статей у процесі прийняття рішень, про запобігання і урегулювання конфліктів, про необхідність урахування гендерного компоненту при проведенні операцій по підтримці миру.

Другий документ, що широко висвітлює гендерну проблему та її правовий компонент – Доповідь про розвиток людини за 2000 рік. У Доповіді підкреслюється, що характерною рисою кожної цивілізації є її ставлення до гідності та свободи людини. Жінки і чоловіки мають право вимагати таких соціальних умов і юридичних гарантій, які б захистили їх від зловживань та злочинів, гарантували б життя, вільне й гідне людини. У підґрунті принципу права і розвитку особистості було закладено загальну ідею, таку як гарантія свободи, добробуту і гідності всіх людей, усього світу в цілому.

Заходи Європейських співтовариств у галузі боротьби з проявами ставової дискримінації тривалий час не мали систематичного характеру, були викликані необхідністю забезпечення рівноправності в конкретних аспек-

тах функціонування. Але вже на початку 80-х років можна говорити про початок формування на рівні співтовариств політики рівних можливостей для жінок і чоловіків. Про це свідчить затвердження середньострокових Програм дій Співтовариства стосовно рівних можливостей для жінок і чоловіків на 1982–1985 рр., 1986–1990 рр., 1991–1995 рр., 1996–2000 рр., 2001–2005 рр. Ці програми дозволили цілеспрямовано планувати заходи, зробили процес прийняття рішень передбачуваним і відкритим для громадськості, запровадили контроль з боку Ради Міністрів і Європейського Парламенту за ходом реалізації програми (реалізація кожної програми передбачала проміжний і кінцевий звіти Комісії) [4, с.105].

Дуже багато положень договорів у галузі прав людини не виконуються самі по собі, для реалізації їх норм необхідне прийняття законотворчих та інших рішень. Так, наприклад, у Конституції України 1996 р. було втілено нову концепцію прав людини, взаємовідносин людини і держави порівняно з тією, яка була відображена в попередніх союзних та республіканських конституціях радянського періоду. Це поклало початок приведення конституційного законодавства України у відповідність до загальноєвропейських міжнародних співтовариством стандартів прав і свобод людини.

Як особливу рівність прав, Конституція виділяє рівність прав жінки і чоловіка (гендерну рівність), де у ст. 24 проголошується «Рівність прав жінки і чоловіка забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько – політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї; спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров'я жінок, встановлення пенсійних пільг; створення умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством; правовим захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям» [5, с.141]. Необхідність цього зумовлена тим, що проблема вирівнювання прав за ознакою статі ще далека від вирішення як в Україні, так і в світовому масштабі.

Відповідно до частини другої ст.3 Конституції України проголошено, що забезпечення прав і свобод людини – головний обов'язок держави. Конституція гарантує державне забезпечення прав і свобод особи. Законодавчі повноваження з цих питань належать до відання Верховної Ради України. Президент України виступає гарантом прав і свобод. До повноважень Кабінету Міністрів України входить вжиття заходів щодо забезпечення прав і свобод людини і громадянина. Як бачимо, у гарантуванні прав і свобод беруть участь всі органи державної влади. І тут велике значення мають рівень організаційно – управлінської діяльності державних органів та громадських організацій, стиль їхньої роботи, адже більшість прав і свобод реалізується шляхом спеціальної діяльності державних органів та посадових осіб.

Поряд з обов'язком держави захищати права і свободи особи існує право будь –якими, не забороненими законом засобами, захищати свої права права і свободи від порушень і протиправних посягань (ч.5 ст.55 Конституції України). Кожна людина повинна знати свої права і обов'язки. Це є важливою передумовою правомірної поведінки і розвитку суспільної активності.

сті людини і громадянина. У ст. 57 Конституція закріпила обов'язок держави щодо забезпечення доведення законів та інших нормативних актів, що визначають права і обов'язки громадян, до відома населення.

Під впливом базових положень Конвенцій, Парламентських слухань з Конвенцій, а також Пекінської платформи дій в Україні був прийнятий Національний план дій на 1997–2000 рр. щодо поліпшення становища жінок і підвищення їх ролі у суспільстві, затверджений Кабінетом Міністрів України 8.09.1997 №993, відповідає духу та принциповим положенням Конвенції, в ньому дається посилання на Пекінську платформу дій та зобов'язання щодо виконання всіх її пунктів.

З переліку основних правових документів, які були розроблені під безпосереднім впливом Конвенції, слід назвати Закон України від 24 березня 1998 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про внесення змін та доповнень до Кодексу про шлюб та сім'ю України», у якому вперше йдеться мова про заборону та відповідальність за «торгівлю людьми» (нова ст.124 Кримінального кодексу України). Вперше в правовій практиці України на законодавчому рівні закріплені санкції за порушення заборони торгівлі людьми, в тому числі жінками та неповнолітніми особами.

Серед різноманітних засобів забезпечення прав і свобод людини найбільш розповсюджений судовий захист. Значимість судів підкреслюється в Пакті про громадські і політичні права, а також в ст.8 Загальної декларації прав людини, де сказано, що «кожна людини має право на ефективне установлення в правах уповноваженими національними судами в випадках порушення його основних прав, які надаються йому Конституцією або Законом». Важливу роль в цьому процесі відіграє Конституційний Суд України, який приймає до розгляду скарги про порушення законом конституційних прав і свобод.

Тож можна стверджувати, що правовими засадами гендерної демократії є міжнародне і національне право. Правозахисне законодавство досягає ефективності, якщо воно ґрунтується на національному праві, узгоджене з міжнародно – правовими актами.

Список літератури: 1. Гендерний аналіз українського суспільства. К., 1999. 2. Скакун О.Ф. Теорія держави і права. Х., 2000. 3. Левченко К.Б. Права жінок: зміст, стан та перспективи розвитку: Монографія. Х., 2001. 4. Хорольський Р.Б. Еволюція правового становища жінок: історія і сучасність. Х., 2000. 5. Відомості Верховної Ради України. 1996. №30. Ст.141.

Надійшла до редколегії 27.02.04